

Kolumnen. Lars Calmfors

En utskrift från Dagens Nyheters nätupplaga, DN.se, 2013-02-26 12:10:55

Artikeln ursprungsadress: <http://www.dn.se/ledare/kolumner/dokumentaren-vilseleder-om-lonerna>

Dokumentären vilseleder om lönerna

Uppdaterad i dag 10:22. Publicerad i dag 00:05

”Dokument inifrån” var hårt vinklat och drog felaktiga slutsatser av den sjunkande löneandelen av BNP.

Under de senaste decennierna har löneandelen av BNP, det vill säga den andel av produktionsvärdet som utgörs av löner (och andra lönekostnader), fallit i de ekonomiskt mest utvecklade länderna. Spegelbilden är att den andel som tillfaller kapitalet i form av vinster och räntor ökat.

En liknande utveckling har skett även i Sverige om man jämför med slutet av 1970-talet. Detta uppmärksammades i SVT:s ”Dokument inifrån” (14/2). Budskapet var att politiker och arbetsmarknadsparter – på ekonomers inrådan – i det tysta genomfört en gigantisk omfördelning av inkomster från löntagare till kapitalägare. Syftet har varit att öka sysselsättningen, men den bild som förmedlas är att politiken varit missriktad, eftersom dagens arbetslöshet är så hög.

Vad som bestämmer löneandelens utveckling och om återhållsamhet i lönebildningen verkligen leder till högre sysselsättning är högst berättigade frågor. Men dokumentären – inklusive urvalet av mina egna kommentarer i den – var hårt vinklad. Därmed fick frågorna inte en rättvisande belysning.

Fördelningen mellan arbete och kapital är en klassisk nationalekonomisk fråga. Den bestämningsfaktor som brukar framhållas är hur mycket produktionsfaktorerna arbete och kapital bidrar till produktionen, vilket beror på produktionsteknologin. De senaste årens internationella trend mot en lägre löneandel har också varit föremål för mycket forskning. En del av denna sammanfattas i OECD:s rapport ”Employment outlook” 2012.

Den huvudförklaring som ges där är att den teknologiska utvecklingen under senare år tagit andra former än förut. IT-revolutionen tycks ha inneburit att produktivitetökningarna främst varit knutna till användningen av kapital (datorer, mobiltelefoner och så vidare) snarare än som tidigare till användningen av arbetskraft. Om det är relativt lätt att ersätta arbetskraft med kapital i produktionen, minskar enligt forskningen en sådan utveckling löneandelen. Samtidigt kan – som hänt i Sverige – reallönerna öka snabbare än tidigare om produktivitetökningarna är högre.

OECD-rapporten diskuterar också andra förklaringar till den sjunkande löneandelen. Dit hör globaliseringen med outsourcing av produktion till låglöneländer och import av arbetsintensiva varor, att tidigare statliga företag privatiserats och blivit mer vinstinriktade samt förändrad

maktbalans mellan fack och arbetsgivare. Men enligt rapporten har dessa faktorer bara spelat en mindre roll.

Tv-dokumentären ifrågasatte också att en återhållsam lönebildning påverkar sysselsättningen positivt. Motiveringen var att rika använder en mindre del av sina inkomster till konsumtion än fattiga. En omfördelning från löner till vinster kan därför enligt detta resonemang minska den totala efterfrågan i ekonomin.

En brist i dokumentären var att det saknades en analys av olika tidsperspektiv. Tidshorisonten är helt avgörande för sambandet mellan löner och sysselsättning. På kort sikt tycks företagen anpassa produktion och sysselsättning till efterfrågan. En omfördelning till löntagarnas nackdel kan därför kortsiktigt vara negativt för sysselsättningen, även om det i en ekonomi med mycket utrikeshandel som den svenska är mindre troligt. Det sannolika är i stället att ekonomin stimuleras om svenska företag kan sänka sina kostnader i förhållande till utländska konkurrenter.

Forskningen tyder emellertid på att produktionen på längre sikt bestäms från utbudssidan. Företagen producerar då bara så mycket som de finner lönsamt. Om reallönerna ökar alltför snabbt blir det dyrare för företagen att anställa och därmed minskar deras önskade produktionsnivå. Om efterfrågan överstiger denna nivå, ökar företagen successivt sina priser. Då tvingas Riksbanken höja räntan för att uppfylla sitt inflationsmål och därmed minskar efterfrågan till den nivå som är långsiktigt hållbar.

Att arbetslösheten i Sverige nu är högre än i början av 1980-talet trots en lägre löneandel säger mycket lite om hur lönerna påverkar sysselsättningen. Man måste se också på andra faktorer. En betydande del av dagens höga arbetslöshet beror på tillfälligt låg efterfrågan till följd av den djupa internationella lågkonjunkturen och har mycket lite att göra med lönerna.

Vidare fick arbetslöshetskrisen i början av 1990-talet långsiktiga verkningar i form av utslagning av arbetskraft som gör att det nu krävs större doser av löneåterhållsamhet än tidigare för att nå en varaktigt hög sysselsättning. Arbetslösa och lediga platser tycks också matcha varandra mycket sämre än tidigare med särskilda svårigheter för lågutbildade och vissa invandrargrupper att finna jobb. Slutligen har den beskrivna teknologiska utvecklingen inneburit drivkrafter för företagen att ersätta arbetskraft med kapital.

Det har i alla tider funnits de som hävdar att högre löneökningar, genom att öka konsumtion och efterfrågan, skulle leda till varaktigt högre sysselsättning. Det vore bra om det var sant. Tyvärr talar allt för att världen inte är så trevlig. Långsiktigt hög sysselsättning kräver dessvärre att lönerna ligger på en sådan nivå att det är lönsamt för företagen att anställa.

Lars Calmfors

ledarredaktionen@dn.se